

Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar

Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola

Iskolavezető: Dr. Buday-Sántha Attila

Az egyetemek szerepe a regionális gazdaságfejlesztésben

Az innovációs rendszer alapú megközelítések összevetése

című

Doktori értekezés tézisei

Készítette:

Mezei Katalin

Témavezető:

Prof. Dr. Rechnitzer János

Győr–Pécs, 2008

1 A témaválasztás indoklása

A 20. század második felében a világgazdaság olyan jelentős átalakuláson ment keresztül, ami szétfeszítette a klasszikus közgazdasági elemzési rendszer kereteit. Olyan paradigmaváltás tanúi vagyunk, amelyben a *tudás szerepe és jelentősége* soha nem látott mértékben felértékelődött.

A regionális növekedést meghatározó tényezőket korábban a szakirodalom a klasszikus termelési tényezők mennyiségi/minőségi összetételében kereste. *(Benko, 1999)* Az 1980-as évekre nyilvánvalóvá vált, hogy a regionális fejlődésben nem lehet az egyes tényezőket szétválasztani, hiszen azok bonyolult kölcsönkapcsolatokon keresztül hatnak egymásra és a területi egység, mint rendszer egészére. Másrészt a világgazdaságban bekövetkező forradalmi változások a hagyományos termelési tényezők szerepének és jelentőségének átértékelésére készítettek nemcsak a regionális, de minden más gazdasági-társadalmi folyamatokat kutató tudományterület képviselőit. Az erőforrások átértékelése nyomán a humán erőforrások, mint a 21. század legfontosabb termelési tényezőjének, a tudásnak a hordozói egyre inkább az érdeklődés középpontjába kerültek. *(Rechnitzer–Smahó, 2005)*

A tudásalapú gazdaság és társadalom paradigmájának világméretű terjedése szükségszerűen hozta magával a tudástól elválaszthatatlan emberi erőforrások jelentőségének felértékelését. A mai gazdaságok fejlődési üteme, versenyképessége ugyanis nagymértékben függ a rendelkezésre álló emberi erőforrások mennyiségi és minőségi ismérveitől. Az egyes társadalmak rendelkezésére álló emberi erőforrás állomány képzésének kulcselemei pedig a humán infrastruktúra legősibb tényezői: *az egyetemek*.

Az egyetemek, mint a gazdasági és társadalmi innovációk előállításának és terjesztésének legfontosabb intézményei már a középkor óta meghatározó szerepet játszanak Európa fejlődésében. *(Horváth, 1999)* Szerepvállalásuk súlypontjai azonban a folyamatosan változó gazdasági-társadalmi igények leképeződéseként a történelem során többször módosultak. Ehhez szükség volt az ún. akadémiai forradalmakra *(Etzkowitz et al, 2000)*, amelyek következményeként az első forradalom során az egyetemek ösi, oktatási feladatai kiegészültek a tudományos kutatásokkal, a második forradalom eredményeként pedig az oktatás és kutatás mellett a tudás gazdasági tevékenységgé alakítása is egyetemi funkcióvá vált. Mindennek hatására ma már az egyetemek hármasköréről szokás beszélni a közgazdasági szakirodalomban: oktató, kutató és egy nehezen megfogható harmadik szerepkörrel, amit legáltalánosabban társadalmi felelősségvállalás által ösztönzött gazdaságfejlesztő funkcióként azonosíthatunk. Mindenesetre ezt a harmadik szerepkört sokan és sokféleképpen értelmezik a szakirodalomban. A dolgozatban a szerző arra vállalkozik, hogy az egyetemek e harmadik szerepének értelmezési lehetőségeit körbejárja és összehasonlítsa az egyes megközelítések sajátosságait.

A szerző elkötelezettsége a téma iránt egyetemi tanársegédi múltjában gyökerezik; a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karának tanársegédjeként 2000-2003 között közvetlen érintettje volt a felsőoktatási szektor aktuális folyamatainak. A téma iránti érdeklődését erősítette a kar akkori vezetőjének, Dr. Farkas Ferenc dékánának a felkérése, amely olyan PHARE által finanszírozott pályázatok koordinációs feladatainak ellátására irányult, amelyek

az egyetem illetve a kar fokozottabb regionális szerepvállalását szolgálták¹. Az itt töltött évek alatt a szerző lehetőséget kapott arra is, hogy egy két hónapos tanulmányi ösztöndíj keretében a Sheffield-i Egyetemen mélyítthesse el a témával kapcsolatos szakmai tudását, illetve nemzetközi kutatási projektben² fejlessze kutatói képességeit. A szerző téma iránti elkötelezettségét tovább erősítette a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Nyugat-magyarországi Tudományos Intézetéhez (MTA RKK NYUTI) való csatlakozása, hiszen ebben a kutatói közösségben az oktatási téma felelőssévé vált. Az elmúlt időszakban kutatási feladatai döntően az „egyetem, kutatás-fejlesztés, tudás” témaköréhez kapcsolódtak, amelyek során témavezetőjétől, Dr. Rechnitzer Jánostól hathatós támogatást kapott egyéni kutatási elképzelései megvalósításához.

2 A kutatás célja

A kutatás célja az egyetemek regionális gazdaságfejlesztésben játszott szerepének bemutatása. A szerző az egyetemi funkciókon belül mindenekelőtt az oktatás és a kutatás mellett egyre meghatározóbbá váló, ún. harmadik szerepkör tartalmának azonosítására koncentrál. Az egyetemek harmadik funkciójának operacionalizálása a regionális irodalomban két úton történik; a *Henry Etzkowitz* által az amerikai kutatóegyetemi hagyományok alapján kidolgozott ún. „vállalkozói egyetem” – és annak továbbfejlesztett változata, a Triple Helix – modellben, illetve a *John Goddard* nevével fémjelzett, európai tradíciókon alapuló, az egyetemek regionális elkötelezettségét hangsúlyozó modellben. A dolgozat e két modell összehasonlítására, elméleti háttérének és a megvalósítás gyakorlati tapasztalatainak összevetésére vállalkozik.

A dolgozat egyediségét az adja, hogy bár a szerző a téma feldolgozása során olyan modelleket mutat be, amelyek már ismertek a magyar szakirodalomban is, ezek összevetésére azonban korábban senki nem vállalkozott. Az elemzés az innováció rendszerszerű megközelítését hívja segítségül; azokat az irodalmakat tekinti át, amelyek a regionális innovációs rendszer fejlesztésében vizsgálják az egyetemek szerepét. Az irodalomban a legfontosabb szempont az intézményi megközelítés alkalmazása, mindenekelőtt az egyetem-ipar-technológia transzfer tekintetében. Bár ennek jelentősége megkérdőjelezhetetlen ugyanakkor a szerző úgy látja, hogy ez a megközelítés – bármely szélesen értelmezett intézmény felfogás esetén is – alábecsülést eredményez az egyetemek potenciális harmadik szerepével kapcsolatban. Ezért az összehasonlításhoz olyan sémát javasol, amely egyrészt keretet biztosít az egyetemek regionális innovációs rendszerben játszott szerepének értelmezéséhez, másrészt képes rámutatni a különböző regionális helyzetű egyetemek szerepértelmezései közti eltérésekre, mivel meggyőződése, hogy az adott körülményekhez alkalmazkodva változnak az egyetemek által felvállalt szerepek, vagy legalábbis azok hangsúlyai.

---

¹ HU 9705-02-01-0036 (H-28) Az integrált egyetemek újszerű továbbképzési modellje (Felsőoktatási regionális együttműködés a továbbképzés terén), illetve a HU9705-02-01-0029 (H-13) Régióorientált gazdasági képzési struktúra fejlesztése a PTE KTK-n, az üzleti képzés és az üzleti szféra kölcsönkapcsolatának megerősítése című PHARE projektek 2000–2002

² Wissensmanagement und wissensorientierte Führung in Professional Service Firms. DAAD Projekt, Universität Rostock, 2002

A szerző azt is célul tűzi ki, hogy elvégezze az általa bemutatott innovációs rendszer alapú egyetemi modellek magyarországi megvalósíthatósági vizsgálatát, illetve, hogy bemutassa milyen konkrét gazdasági–társadalmi–kulturális hatásokat tulajdonít a szakirodalom az egyetemeknek, és milyen módszerek ismertek ezek számszerűsítésére. Az egyetem különböző funkciói révén nyilván különbözőképpen képes hatni környezetére. Ezek a hatáselemek a gyakorlatban nem egymástól elkülönülve, hanem egymással összeadódva, egymás hatását is befolyásolva, több csatornán át, bonyolult – szinergiákkal, pozitív és negatív externáliákkal terhelt – hatásmechanizmuson keresztül érvényesülnek, amelyek eredményeként rendkívül összetett gazdasági–társadalmi effektusok mutathatók ki az egyetem közvetlen és távolabbi környezetében.

3 Kutatási hipotézisek

Az ezredfordulót megelőző évtizedek nagy gazdasági–társadalmi változásai új kihívások elé állították az egyetemeket. A felsőoktatás világméretű expanziója a társadalmi, míg a tudásalapú társadalom paradigmájának – ugyancsak világszinten tapasztalható – kormányzati stratégiai szintre emelése a politikai nyomásgyakorlás eszközévé vált, amelyek együttesen gazdasági–társadalmi szerepvállalásuk átértékelésére készítették az egyetemeket. Ez a szemléletváltás szükségszerűen hozott magával nemcsak szakmai, de szervezeti és kulturális változásokat is, amelyek együttes hatása a gazdasági és társadalmi folyamatokban egyaránt érzékelhető, és feltehetően egzakt mérési módszerekkel kimutatható. (H1)

Az egyetemek már a középkor óta meghatározó szerepet játszanak Európa fejlődésében, mint a gazdasági és társadalmi innovációk előállításának és terjesztésének legfontosabb intézményei. (Horváth, 1999) A szerző hipotézise szerint az egyetem történelme során nemcsak támogatta az innovációkat, hanem maga is permanens intézményi innováción ment keresztül, ami a környezeti változásokhoz való folyamatos alkalmazkodást jelentett mind az intézményi struktúra és szervezet, mind pedig az egyetemi szerepvállalás tekintetében. (H2) A szerző feltételezi, hogy amennyiben ezt az innovációs folyamatot, illetve az egyetemek gazdasági–társadalmi célokhoz való hozzájárulását állítja a dolgozat középpontjába, úgy a vizsgálat során célszerű intézményi megközelítést alkalmazni. (H3) Ezen szempontokat figyelembe véve tesz kísérletet a szerző a dolgozatban alkalmazandó egyetem fogalom definiálására, (H4) illetve az egyetemek ún. harmadik szerepének meghatározására. (H5)

A dolgozat témaválasztása során a kiindulópontot az a megfigyelés jelentette, hogy az egyetemek modern kori szerepvállalását vizsgáló tanulmányok alapvetően két elmélet köré csoportosíthatók, ezek viszonyrendszerével azonban a szakirodalom nem foglalkozik; mintha a két iskola nem is tudna egymásról. Felmerül tehát a kérdés, hogy vajon összehasonlítható-e egyáltalán a két elmélet, s ha igen, milyen szempontok mentén lehet őket összevetni. Mivel mindkét elmélet deklarálta *Burton Clark (1998)* vállalkozói egyetemi modelljét tekinti kiindulási alapnak, a szerző valószínűsíti, hogy az összehasonlításnak nincsenek elméleti akadályai. (H6) A publikált esettanulmányok vizsgálata alapján a szerző azt is feltételezi, hogy nincs feloldhatatlan szembenállás a két (sőt, három!) elmélet között, hiszen található olyan egyetem Európában (Twente University, Hollandia) amelyet mindhárom iskola saját modelljének megvalósulása-

ként tárgyal. Ez alapján a szerző azzal a feltételezéssel él, hogy elméleti szinten nem lehetnek jelentős különbségek a modellek között, ami azonban nem zárja ki, hogy a gyakorlati megvalósítás során más-más eszközrendszert és módszereket alkalmazzanak. (H7)

A szerző azzal a hipotézissel él, hogy a magyar egyetemeknek ugyanazokkal a kihívásokkal kell szembenéznük, mint külföldi társaiknak. Ugyanakkor a politikai-gazdasági átmenet hatásai, csakúgy, mint a felsőoktatási rendszerünk felépítését és működését a közelmúltig meghatározó szocialista éra tudománypolitikájának következményei máig hatóan befolyásolják egyetemeink fejlődését. A szerző valószínűsíti, hogy ezeket a sajátosságokat figyelembe véve a külföldön alkalmazott fogalmak, eszközök és módszerek többsége adaptálható a magyar viszonyokra, ugyanakkor nem zárja ki a sajátos körülményekhez alkalmazkodó egyedi megoldások felfedezésének valószínűségét sem. (H8)

4 A dolgozat felépítése, a kutatás módszere

A dolgozat öt érdemi fejezetre tagolódik. A bevezetés utáni első érdemi fejezetben (2. fejezet) a téma felvezetésére kerül sor, melyben a szerző történeti áttekintést ad az egyetemfejlődés mérföldköveiről a középkortól napjainkig, miközben az egyes korszakokra jellemző felsőoktatási modellek bemutatására helyezi a hangsúlyt. A következő (3.) fejezet az egyetemek gazdasági-társadalmi szerepvállalásának elméleti és regionális politikai hátterét vizsgálja. Abból indul ki, hogy az egyetemek kiemelt fontosságú intézményei a tudásalapú gazdaságnak, hiszen – kutatás-fejlesztési tevékenységük révén – egyidejűleg létrehozói az új ismereteknek, egyben – oktatási tevékenységük révén – elterjesztői a tudásnak, és mindennek eredményeként fokozódó mértékben részesei az innovációs folyamatoknak. Mivel a témával kapcsolatos hazai és nemzetközi szakirodalom döntő többsége innováció alapú megközelítést alkalmaz – a regionális innovációs rendszerekben kutatja az egyetemek helyét és szerepét – ezért a szerző is az innovációs irodalom áttekintésére koncentrálna. Ezen belül kitüntetett figyelmet szentel a későbbiekben tárgyalandó egyetemi innovációs modellek elméleti hátterét biztosító Nemzeti és Regionális Innovációs Rendszerek illetve a Tanuló Régiók irodalmának. Külön alfejezetet szán a szerző a kérdéskör regionális politikai, oktatás- és tudománypolitikai vonatkozásainak tisztázására; azt vizsgálja, hogyan jelent meg a felsőoktatás a regionális politikában illetve hogyan adaptálódtak a regionális szempontok a felsőoktatás-, tudomány- és technológiapolitikába. A negyedik fejezetben kerül sor az innovációs rendszer alapú egyetemi modellek részletes bemutatására és összevetésére, valamint a gyakorlati alkalmazhatóságra vonatkozó általános kritikai észrevételek megfogalmazására. Az ötödik fejezetben a szerző a modellek megvalósíthatóságának hazai feltételrendszerét vizsgálja, míg a hatodik fejezetben az egyetemek regionális gazdasági hatásainak mérésére szolgáló módszereket tekinti át, illetve konkrét modellszámítási eredményeit is bemutatja. A hetedik fejezet pedig a kutatási eredmények összegzését tartalmazza.

Metodológiai az értekezés megírásához az alapot a hazai és nemzetközi szakirodalom áttekintése jelentette. Az egyetemek gazdasági-társadalmi szerepvállalása mind a hazai mind a nemzetközi tudományos élet kedvelt kutatási területe, ami a szakirodalom rendkívüli bőségében is megnyilvánul. Így a dolgozat elkészítése során a témakutatásnál nagyobb kihívást jelen-

tett az irodalom témakörnek megfelelő szűkítése, a legrelevánsabb források felkutatása és beszerzése, amelyhez a szerzőnek – a hagyományos módokon túl – többször igénybe kellett vennie hazai és külföldi egyetemeken illetve kutató intézetekben dolgozó kollegák segítségét is.

A szakirodalmi előzmények tekintetében, az egyetemfejlődés történeti áttekintése során a szerző elsősorban Aldo Geuna és Hrubos Ildikó írásaira támaszkodott. Az innovációs elméletek fejlődésének bemutatásához igyekezett feldolgozni a téma „alapirodalmát” (P. Cooke, C. Edquist, C. Freeman, B. A. Lundvall, R. R. Nelson munkáit) az összefüggések feltárásához pedig olyan áttekintő irodalmakat, mint Peter Arbo–Paul Benneworth, Ács J. Zoltán–Varga Attila, Döry Tibor, Imre József és Kiss János publikációit. A dolgozatban az innováció alapú egyetemi modellek nyilván megalkotóik (Burton Clark, Henry Etzkowitz és John Goddard) tanulmányai alapján kerülnek bemutatásra, míg az összehasonlítás szempontjainak megalkotásához a szerző számára Chrys Gunasekara tanulmánya jelentette a fő inspirációt. Az ötödik fejezet elsődlegesen Hrubos Ildikó, Inzelt Annamária, Polónyi István, Rechnitzer János–Smahó Melinda előzménykutatásaira támaszkodik, míg a hatodik fejezet modellszámításainak kiindulópontját Daniel Felsenstein és Dusek Tamás modelljei jelentették.

Módszertani szempontból a dolgozat két részre, elméleti és gyakorlati fejezetekre tagolható. Mervé határokról azonban nem beszélhetünk, hiszen egyik részben sem jellemző valamely vizsgálati módszer kizárólagos alkalmazása, csupán mások a hangsúlyok. Az elméleti rész (2., 3. 4. fejezet) ugyanis nagyrészt a szakirodalom feldolgozásán alapul, ugyanakkor kiegészül személyes véleményalkotással, ami informális beszélgetések, konferenciák, workshopok elméleti vonatkozású tapasztalataiból táplálkozik. A következő fejezet (5.) igazából átmenetet képez az elmélet és a gyakorlat között; eredetileg ugyanis a fejezet esettanulmánynak készült, amelyben a szerző a Nyugat-dunántúli régió egyetemein vizsgálta volna az innováció alapú egyetemi modellek megvalósíthatóságának feltételeit. Az érintett intézmények vezetőivel készített mélyinterjúk alapján azonban arra a következtetésre jutott, hogy az intézmények tapasztalatai a modellek lényegi elmeit tekintve összecsengenek, országos szintű általánosítást tesznek lehetővé, ami viszont feltételezi más szerzők témával kapcsolatos empirikus eredményeinek (újra)értékelését is. Ez a szemlélet nyilván csökkenti a vizsgálat mélységét, így a megalapozottabb végkövetkeztetések ellenében hat, ugyanakkor kiterjeszti annak spektrumát, s ezáltal átfogóbb eredményeket ígér. Mivel a magyar szakirodalomban a modellek összevetésének, megvalósíthatósági vizsgálatának eddig nem voltak előzményei, ezért döntött úgy a szerző, hogy a dolgozatban az utóbbi szemléletnek ad prioritást, miközben az esettanulmányok készítése természetesen fontos jövőbeli kutatási irányt jelent számára.

A dolgozat utolsó érdemi (6.) fejezete a leggyakorlatiasabb, amelyben a szerző – miután áttekintést ad arról, hogy milyen módszerek ismertek a szakirodalomban az egyetemek regionális gazdasági szerepének kimutatására – konkrét modellszámítás elvégzésére vállalkozik. A fejezet végén közölt modellben megkísérel viszonylag összetett képet rajzolni a győri Széchenyi István Egyetem helyi gazdaságra gyakorolt hatásáról. A modellalkotás során a szerző egy külföldön már sikerrel alkalmazott modell hazai adaptációjára tesz kísérletet. A szerző tisztában van azzal, hogy a felállított modell nem képes az egyetem által a helyi gazdaságra gyakorolt hatás minden összetevőjének kimutatására, ugyanakkor jövőbeli kutatási feladatként jelzi a modell továbbfejlesztésének irányait.

5 Kutatási eredmények

Az egyetemek területi fejlődésben játszott szerepének vizsgálata napjainkban sokak által sokféle módszerrel kutatott kérdéskör. Egyrészt elméleti szempontból sokan vizsgálják, hogy a 21. század tudásalapú gazdaságában milyen ismérvei vannak a legfontosabb termelési tényezőknek, a tudásnak; hogyan írhatók le a tudás teremtésével és átadásával kapcsolatos folyamatok, és milyen mechanizmus mentén megy végbe a tudás hordozójának, a humán tőkének az újratermelése. A téma elméleti közgazdaságtani jelentőségét az adja, hogy a tudás jellemzői nem írhatók le a hagyományos termelési tényezők szűkösségi problémáival, keresleti és kínálati feltételeivel. Ugyanakkor az alkalmazott társadalomtudományok (pl. vezetéstudomány, szociológia, pedagógia, stb.) is élénken érdeklődnek az egyetemek, mint intézmények társadalmi szerepe és működése iránt. Sőt az ezredforduló óta a regionális tudományban is kiemelt kutatási terület az egyetemek területi hatásainak vizsgálata, továbbá a területfejlesztési gyakorlatban is egyre határozottabban jelenik meg az egyetemek szerepének tudatos elemzése. A témakör fontosságát mutatják az „Európai Felsőoktatási Térség” kialakítására tett erőfeszítések mellett az egyetemekhez kapcsolódó tudományos parkok, üzleti inkubációk, spin off cégek szerepének felértékelődése is. Ugyancsak erre utalnak a bolognai folyamat által érintett európai országokban a felsőoktatási rendszer szükségszerű átalakításáról folyó szakmai és politikai viták.

A témakör a magyar szakirodalomban sem ismeretlen; mindenekelőtt az alkalmazott társadalomtudományok képviselőinek érdeklődése számottevő, ugyanakkor meg kell állapítanunk, hogy a nemzetközi szakirodalom nemcsak terjedelmesebb, de sokszínűbb is a hazainál. Különösen igaz ez a megállapításunk az empirikus kutatási eredmények közzétételére vonatkozóan. Ennek hátterében nyilván az áll, hogy mind az egyetemek fokozott gazdasági-társadalmi szerepvállalását előidéző világméretű folyamatok (globalizáció, folyamatos innovációs kényszer, a tudásalapú gazdaság és társadalom kiépülése stb.), mind pedig az egyetemi funkciók belső átértékelését sürgető felsőoktatási problémák (tömegesedés, funkcióbővülés, fokozódó társadalmi felelősség stb.) kés(leltet)ve jelentkeztek Magyarországon, így a hazai kutatói közösség is késve reagálhatott rájuk.

Bár a modern egyetemek gazdasági-társadalmi szerepvállalásának hármas tagolását tudományos körökben kvázi evidenciaként kezelik, az egyetemek harmadik szerepének értelmezésével kapcsolatban mégis többféle megközelítés ismert, amelyek azonban a szerző megítélése szerint alapvetően kétféle iskola köré csoportosíthatók. A két modell szakirodalma jellemzően elkülönül egymástól; összevetésükre vonatkozóan a nemzetközi szakirodalomban elvétele, a hazai pedig egyáltalán nem találunk kísérletet. Mindezek fényében a kétféle innovációs rendszer alapú egyetemi modell összevetése kuriózumnak minősülhet a hazai szakirodalomban. Éppen ezért a szerző kutatásai egyik legfontosabb eredményének a témával kapcsolatos szakirodalom felkutatását, strukturált bemutatását, és az abban közölt elméletek és módszerek adott szempontrendszernek megfelelő szintézisét tekinti.

A szerzőnek kutatásai során többségében sikerült igazolnia kiinduló hipotéziseit; kutatási eredményei – a dolgozat struktúrájának megfelelően – az alábbiakban foglalhatók össze:

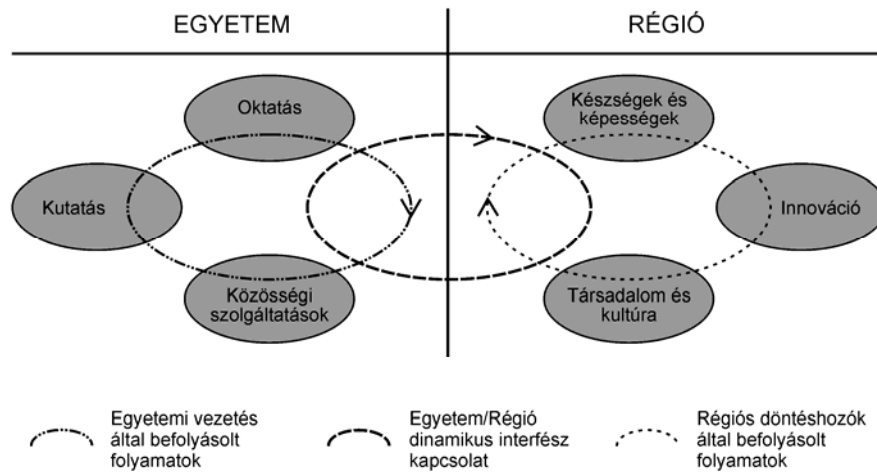
1. A szerző a dolgozatban a kiterjesztett egyetem fogalmat tekinti kiindulópontnak, amelynek lényege, hogy az egyetem szakít a társadalmi elkülönülést hangsúlyozó hagyományos elefántcsonttorony filozófiával, és a komplex gazdasági-társadalmi rendszer részének tekintti önmagát. Felismeri, hogy felelős környezete állapotáért, a lakosság jólétéért és tevékenységét ennek megfelelően alakítja. Ebben a felfogásban, a modern kori egyetemnek már nemcsak saját tevékenysége finanszírozása érdekében kell gazdálkodó-szolgáltató tevékenységet folytatnia, hanem a gazdaság motorjaként kell funkcionálnia. Fontos megjegyezni, hogy a szerző a dolgozatban az egyetemet elsődlegesen nem szervezeti egységnek tekinti, hanem humán erőforrásokat kibocsátó „absztrakt intézményként” definiálja. Alapvetően intézményi megközelítést alkalmaz; az áll vizsgálatai középpontjában, hogy az egyetemek különféle gazdasági-társadalmi stratégiáiban és azok eredményeiben milyen befolyásoló szerepük van a különböző intézményi kereteknek: szabályoknak, struktúráknak, rutinoknak, normáknak és milyen támogató illetve akadályozó tényezők azonosíthatók ezek háttérben. (H4)
2. A dolgozatban az intézményi megközelítés alkalmazásának helyénvalóságát több körülmény is igazolja. Egyrészt a szerző innovációs rendszer alapú egyetemi modellek összevetésére vállalkozik, márpedig az innovációs rendszerek irányzatának egyik fontos dimenziója az intézmények szerepének hangsúlyozása. Másrészt az értekezés alapvetően nem az egyetem szervezetét állítja a vizsgálatok középpontjába, sokkal inkább az egyetem és környezetének interakcióira, kapcsolatrendszerére – mint az intézményi megközelítés egyik lényegi vetületére – koncentrálnak. (H3)
3. Az egyetemek – dolgozatban is leírt – történelmi fejlődése hatalmas adaptációs készségről és intézményi rugalmasságról tesz tanúbizonyságot. Ez a megállapítás hatványozottan igaz a 20. század második felére, amikor is az expanzió hatására a felsőoktatás rendkívül gyors és látványos átalakuláson ment keresztül, melynek fő ismérvei a diverzifikáció, differenciálódás, és decentralizáció voltak. Ezen evolúciós folyamat háttérben motiváló és korlátozó tényezőket egyaránt sikerült azonosítani: folyamatosan változtak a felsőoktatással kapcsolatos szakmai és társadalmi elvárások, politikai prioritások és a rendelkezésre álló költségvetési források. Mindezek eredményeként az egyetemi szerepvállalás súlypontjai a történelem során többször módosultak. A fordulópontokat az ún. akadémiai forradalmak (*Etzkowitz et al, 2000*) reprezentálják, amelyek következményeként az első forradalom során az egyetemek ősi, oktatási feladatai kiegészültek a tudományos kutatásokkal, a második forradalom eredményeként pedig a megnövekedett feladatok ellátásához növekvő társadalmi felelősség is társult, azok gazdasági és társadalmi hasznosításának előmozdítása érdekében. Az egyetemek ugyanis várhatóan csak akkor tudják sikeresen kezelni a megállíthatatlanul növekvő hallgatói létszámból és a fokozódó finanszírozási nehézségekből adódó permanens válságot; ha elfogadják magukat országuk és lokális környezetük társadalmával, láthatóan hasznos tevékenységet folytatnak, releváns tudást közvetítenek, és a gyakorlatban alkalmazható kutatási eredményeket produkálnak. Mindezek érdekében a felsőoktatásnak új szemléletet kell követnie, meg kell találnia új társadalmi funkcióját. (H2)

4. A szerzőnek az egyetemek harmadik szerepkörével kapcsolatos okfejtése abból indul ki, hogy a társadalom tudományosításának ellentételezéseként a felsőoktatás mára eltömegesedett, és megnőtt a tudomány társadalmi kontrollja is. Napjainkban ugyanis egyre erősödik az az egyetemekre nehezedő ösztársadalmi nyomás, amely a struktúra olyan irányú átalakítását szorgalmazza, ami lehetővé teszi a vállalkozás, a technológiafejlesztés és az interaktív tanulás alapfunkciók közé való felvételét. Ezt szokás az egyetemek harmadik funkciójaként azonosítani. Ezt a szakemberek eredetileg olyan kiegészítő feladatként értelmezték, amelyet az egyetem felvállalhat, miközben alapfunkcióira, az oktatásra és a kutatásra koncentrálnak. Ma már azonban egyre erősödik az az elvárás, amely ezen szerepkör egyetemi misszióba és működésbe való integrálását célozza meg. A szerző ez utóbbi szemlélettel azonosul; véleménye szerint az egyetemeknek tudatosítaniuk kell magukban, hogy az innovációs folyamatban a társadalmi elfogadás a siker fontos kritériuma, ezért – harmadik funkciójaként – arra kell koncentrálniuk, hogy javítsák együttműködésüket a regionális partnerekkel, olyan stratégiát dolgozzanak ki, ami figyelembe veszi, hogy a régió és az intézmény jövője összefonódik. Meg kell tehát találniuk a helyi és globális piaci jelenlét leghatékonyabb kombinációját! (H5)
5. Az egyetemek harmadik szerepének értelmezésével kapcsolatba a szerző kétféle irányzatot azonosít a szakirodalomban: az egyik a gazdasági kényszert hangsúlyozva az egyetem vállalkozóvá válásának ismérveit tekinti fő kutatási irányynak, a másik viszont a társadalmi felelősség oldaláról közelíti a problémát, és szélesebben értelmezi az egyetemek harmadik szerepét. Előbbi a vállalkozói egyetem létrehozásában és továbbfejlesztésében (Triple Helix) látja a megoldást (Etzkowitz, 2004), míg utóbbi a regionális elkötelezettségű egyetem mellett érvel és annak operacionalizálására törekszik (Goddard, 1999). (H5)
- Etzkowitz (2004) értelmezésében a vállalkozói egyetem egy olyan új akadémiai modell, ami az egyetem közhelyszerű elefántcsont-torony felfogásának cáfolataként értelmezhető. A vállalkozói egyetem olyan jelenség, amelyet az akadémiai fejlődés belső logikája eredményezett; az akadémiai vállalkozás csirái ugyanis már a 19. század végén megjelentek az egyetemeken, majd az akadémiai forradalmak hatására a vállalkozás fokozatosan egyetemi szintű misszióvá vált. Etzkowitz szerint maga az akadémiai vállalkozás kétféleképpen interpretálható: egyrészt felfogható az oktató és kutató tevékenység kiterjesztéseként, másrészt a hagyományosan ipari feladatnak tekintett technológiatranszfer mechanizmusok egyetemi szervezeten belüli internalizációjaként. Ez az ún. „tudástőkésítés” (knowledge capitalization) áll az új egyetemi misszió középpontjában, ami a korábbiaknál sokkal szorosabban köti az egyetemet a tudás végső felhasználóihoz és a saját jogán lépteti őt elő gazdasági szereplővé.
- Goddard (1999) szerint az egyetemek legfontosabb hozzájárulása a regionális fejlesztéshez abban nyilvánul meg, hogy képesek regionális szinten összeilleszteni a folyamatokat. Az egyetem és a régió kölcsönhatásának modelljében (1. ábra) ezt két virtuális kör és a köztük lévő dinamikus interfész kapcsolat reprezentálja. Az egyetemen belül termékeny, szinergikus kapcsolat alakul ki a három alapfunkció között, a régióban pedig nyilvánvaló, egymást erősítő kapcsolat van az innováció, a társadalom és a rendelkezésre álló tudásállomány között. Ha az interfész kapcsolat a két kör között hatékonyan működik (megfelelő

menedzsment mechanizmust dolgoznak ki a működtetésére), akkor mindkét kör erősítheti a másikat, amiből az egyetem és a régió egyaránt profitálhat.

1. ábra: Az egyetem és a régió kölcsönhatásának modellje

Forrás: Goddard, 1999, p. 8.

6. A szerző szerint a dolgozatban bemutatott egyetemi modellek (Triple Helix, regionális elkötelezettségű egyetem) összehasonlíthatóságát három tényező is igazolja. Egyrészt mindkét modell deklarálta Burton Clark vállalkozói egyetemi modelljét tekinti kiindulópontnak, inspiráló előzménykutatásnak, másrészt mindkét modell az innovációs rendszerek paradigmarendszerében gondolkodik és az egyetemek regionális fejlesztésben játszott ún. harmadik szerepének operacionalizálására törekszik. (H6) A tudásalapú innováció támogatására irányuló kormányzati törekvések világszinten érzékelhető erősödése irányította rá a figyelmet az egyetemek regionális gazdaságfejlesztésben játszott szerepére. Ez a körülmény a Triple Helix modell alkotói szerint rámutatott az egyetem-ipar-kormányzat kapcsolatok megjelenésére és intenzifikálására, beleértve az erőforrás- és tőke- (tudás-) termelő projektek megsokszorozódását. A Triple Helix modell három szféra az egyetem, ipar, kormányzat kapcsolatrendszerét reprezentáló, nem lineáris, interaktív innovációs modell (Etzkowitz–Leydesdorff, 1997). Az egyetemi elkötelezettség irodalma ezzel szemben a tanuló gazdaság koncepcióján alapul, ami az innováció nemzeti rendszerének irodalmából fejlődött ki (Lundvall, 1992). A modell megvalósításának kerete a tanuló régió, amelyet regionális tudáshálózatok alkotnak. A tudáshálózatokon belül az időben és térben lehatárolt interaktív tanulás közvetlen kapcsolatot feltételez az egyetemi oktatás és kutatás, valamint a helyi és regionális tudásbázisok között. Valójában az egyetem olyan csatornaként működik ebben a rendszerben, amin keresztül a nemzeti és nemzetközi kutatások eredményei eljutnak a régió szereplőjéhez a tananyagon, a közös kutatásokon és a társadalmi szolgáltatásokon keresztül.
7. A két modell összehasonlításának legfontosabb eredményeit az alábbi táblázat szemlélteti.

1. táblázat: Az egyetemek harmadik szerepének különböző megközelítései

Modellek Ismérvek	Triple Helix	Regionális elkötelezettségű egyetem
Elméleti háttér	Innovációs rendszerek	Tanuló gazdaság
Modell-keret	Regionális innovációs rendszer	Tanuló régió
Kialakulás	1980-as évek, USA	1990-es évek, Anglia
Elterjedés	USA, Skandinávia, Brazília, Portugália, Dánia, Olaszország	Európa, OECD országok
Motiváció	Gazdasági kényszer	Társadalmi felelősségvállalás
Hangsúlyos funkció	Kutatás	Oktatás
Egyetem szerepe	Teremtés	Fejlesztés
Misszió célja	Tudástökésítés	Közösségi szolgálat
Egyetemi hozzáállás	Proaktív	Adaptív
Számszerűsíthető eredmények	MIT-ra kidolgozott módszertan	Nincs kidolgozott módszertan
Kormányzati szerepvállalás	Egyenrangú	Együttműködő
Regionális szervező szerep	Intézményesített	Egyéni
Hiányosság	<ul style="list-style-type: none"> – Egyenlőtlen szektorok közti erőviszonyok – A társadalom szerepének tisztázatlansága 	<ul style="list-style-type: none"> – Egyenlőtlen szektorok közti erőviszonyok – A társadalom szerepének túlhangsúlyozása

Forrás: Saját szerkesztés

Az összehasonlító elemzés alapján a szerző megállapítja, hogy az egyetemek regionális gazdaságfejlesztésben játszott harmadik szerepével kapcsolatban nincsenek antagonisztikus ellentétek az általa vizsgált két modell – a Triple Helix és a regionális elkötelezettségű egyetem – között; különbségek elsősorban a hangsúlyok tekintetében azonosíthatók. A szerző úgy látja, hogy az egyetemek helyi gazdaságba való beágyazódása mindkét modell esetében meghatározó jelentőségű a térség fejlődése szempontjából, hiszen az egyetemközpontú, innováció-orientált regionális fejlesztéseknek éppen az a célja, hogy az adott térség profitáljon az egyetem jelenlétéből. (H7)

8. Az innovációs rendszer alapú egyetemi modellek magyarországi alkalmazhatóságának vizsgálata alapján a szerző megállapítja, hogy hipotézise, amely szerint eredeti állapotában egyik modell sem alkalmazható a magyar viszonyokra – beigazolódott. Mindhárom dolgozatban vizsgált modell adaptálásának vannak akadályai, ezek azonban nem azonos fajsúlyúak. Úgy látja, hogy a jelenlegi viszonyok között a Clark-i vállalkozói egyetemi modell korlátainak feloldása ütközik leginkább nehézségekbe, hiszen a modell bizonyos kritériumainak teljesítése (az egyetemi kormányzás, felsőoktatás- és K+F finanszírozás esetében) törvénymódosítást tenne szükségessé, amire az ellenérdekeltek nagy száma miatt kevés esélyt lát. A Triple Helix modell bevezetése ugyan törvénymódosítást nem feltételez, megvalósítása azonban egységes politikai akaratot és komoly kormányzati támogatást igényelne – mindenekelőtt innovációs környezet (infrastruktúra, finanszírozás, intézményrendszer) és vállalkozásfejlesztés tekintetében. A legkevesebb kompromisszummal megvalósíthatónak a regionális elkötelezettségű egyetemi modell tűnik, az ugyanis alapvetően „csak” egyetemi kezdeményezést és aktív társadalmi részvételt kíván. Nemzetközi

példák igazolják, hogy a regionális szemlélet érvényesítése nem feltétlenül igényli regionális kormányzat regnálását, azt a helyi lakosság identitástudata is képes helyettesíteni, a társadalmi kontroll pedig törvényi felhatalmazás híján, a helyi közösség elhivatottsága által táplálva is képes ellátni funkcióját. (H8)

A magyarországi helyzetet értékelve a szerző tehát megállapítja, hogy az érzékelhető elmozdulások ellenére a magyar egyetemek pillanatnyilag a vállalkozói egyetem Clarki kritériumrendszerének egyetlen elemét sem képesek maradéktalanul teljesíteni, ez a modell tehát jelenleg nem tűnik megvalósíthatónak. Ugyanakkor a magyar viszonyok ugyanúgy átmeneti állapotot tükröznek, mint a legtöbb európai esettanulmány, ezért már felmerült a szakirodalomban egy speciális „európai út” értelmezésének lehetősége (Hrubos, 2004), ám ennek konkretizálására még nem került sor.

A szerző úgy látja, hogy ma Magyarországon a Triple Helix modell alkalmazhatóságának legnagyobb hátulütője a vállalkozói szféra erőtlensége, ami a spin off-ok hiányán túl megmutatkozik az egyetem-ipar kapcsolatokban résztvevő potenciális partnerek alacsony számában, csekély méretében, a kialakult kapcsolatok döntően oktatási jellegében, az ún. kritikus tömeg hiányában. Ilyen körülmények között az egyetem feladata a Triple Helix helyi működtetésében a piaci elégtelenségeket jelentő szolgáltatások felkínálása a magán-szféra felé, a tudásáramlást segítő szervezeti egységek létrehozása, és a képzési programok folyamatos aktualizálása. Az egyetem részvételi hajlandóságát a kormányzat bizonyos eszközökkel ösztönözheti, ugyanakkor vélhetően az egyetem–ipar kapcsolatok esetén is szükséges méretgazdaságossági szempontok figyelembevétele. (Bajmócy, 2005) Amennyiben ugyanis létezik bizonyos kritikus tömeg a helyi gazdaságban: olyan húzóágazatok, amelyek számos, exportképes, innovatív vállalatot tömörítenek, akkor jóval intenzívebbé válnak az egyetem–ipar–kormányzat kapcsolatok. A helyi húzó ágazatok ugyanis kinyilvánított fejlesztési igényekkel tudnak helyben fellépni, amelyek beépülnek egyrészt a helyi gazdaságpolitikába, másrészt az egyetem képzési irányába. Továbbá megfelelő mennyiségű kutatási megbízással tudják ellátni az egyetemet, amelynek az adott terület az egyik fő profiljává válhat.

A magyar egyetemek regionális elkötelezettségével kapcsolatban a szerző arra a megállapításra jut, hogy nem jellemző az egyetemek szerepének kiemelt kezelése a regionális stratégiákban és programokban. Az egyetemek intézményfejlesztési terveikben is inkább határozzák meg magukat nemzeti igényeket kielégítő intézményként, semmint a helyi gazdaságba oktatási és kutatási tevékenysége révén integrálódó szereplőként. Ráadásul a tudáshálózatba való tömörülés gondolata abszolút idegen a magyar mentalitástól. Az érintettek sokkal inkább tekintik egymást versenytársaknak, a versenyt pedig minden tudományterületre kiterjedőnek, semmint, hogy megpróbáljanak komparatív előnyeikre koncentrálni, regionális szintű együttműködéseket kiépítve, valóban versenyképes tudáshálózatokat kiépíteni. Pedig a szakirodalomban található példa arra, hogy regionális elkötelezettségű egyetem alatt valójában az egy régió belüli egyetemek hálózatát értik, amelyek komparatív előnyeikre koncentrálni pontosan definiált, speciális szerepet vállalnak régiójuk fejlesztésében (lásd UNE, 1999). Az egységes stratégia biztosítja a párhuzamosságok kiszűrését, a hálózati rendszerben működés pedig felerősíti a szinergikus hatásokat. A

modell elsősorban elmaradott régiókban alkalmazható jól, ahol az egyetemek főképpen a regionális gazdaság speciális képzési igényeinek kielégítését szolgáló oktatási tevékenységre koncentrálnak, kutatási tevékenységük sokkal visszafogottabb: alkalmazáshoz közeli területekre összpontosít, és elsősorban a helyi gazdasági szereplők igényeit elégíti ki. A szerző szerint valószínűleg Magyarországon is ez a megoldás lenne a leghatékonyabban alkalmazható, bár az intézmények túlélésért folytatott jelenlegi küzdelmében nehezen elképzelhető, hogy ez a fajta együttműködési forma az érintettek körében érdemi támogatottságot szerezhet.

9. A szerzőnek az egyetemek regionális gazdasági szerepének mérhetőségére vonatkozó hipotézisét nem sikerült igazolnia. Arra a megállapításra jutott, hogy az egyetemek modern korban játszott harmadik szerepét operacionalizáló modellek egyike sem rendelkezik széles körűen alkalmazható módszertannal a modell gazdasági hatásainak számszerűsítésére vonatkozóan. Ugyanakkor a szerző a dolgozatban széles körű áttekintést ad a felsőoktatás területi hatásainak mérésére és osztályozására tett kísérletekről. Ennek keretében az általánosan elfogadott – kiadási- illetve tudáshatásokat számszerűsítő – irányzatok módszereinek és eredményeinek ismertetésén túl, a szerző kitér a kevésbé ismert és kutatott, sokszor többszörös társadalmi áttételen keresztül a gazdaságba átszivárgó közvetett hatások kimutatására alkalmas diffúziós modell bemutatására is. Sőt, a modell olyan kiterjesztését végezi el, amely – szándéka szerint – alkalmas lehet a regionális elkötelezettségű egyetem harmadik szerepéből származtatható valamennyi funkciójának társadalmi felelősségvállalás oldaláról történő megközelítésére. (H1)

6 Jövőbeli kutatási irányok

A szerző vizsgálatai során arra a megállapításra jutott, hogy a témával kapcsolatos mai magyar kutatások többsége azt az általa is választott irányvonalat követi, amely a regionális innovációs rendszerekben keresi az egyetemek helyét és szerepét, mindenképp az egyetemi kutatások gazdasági hatásait, az ipari-egyetemi kapcsolatok megvalósíthatóságát vizsgálja. Mivel ezen a területen mindeztidáig szerény gyakorlati tapasztalatokkal rendelkezünk, továbbra is ez tekinthető az egyik legfontosabb jövőbeli kutatási irányoknak.

A dolgozat tanúsága szerint a tudás alapú gazdaságban az egyetemek meghatározó szerepet játszhatnak az innováció alapú gazdaságfejlesztésben. Erre azonban a jelenlegi szétaprózott magyar felsőoktatási struktúra nyilván nem alkalmas. Úgy tűnik ezt a mindenkori kormány is felismerte, és a politikai és gazdasági nyomásgyakorlás eszközeivel igyekszik támogatni felsőoktatási szektor racionalizálódását és a bolognai folyamat szellemének megfelelő megújulását. A formális és informális szabályozóinak folyamatos változtatása az innovációs rendszer alapú egyetemi modellek megvalósíthatóságának feltételeit is módosítja, így célszerűnek tűnik azokat időről időre újra áttekinteni. Feltehetően a változások néhány éven belül intézményi szintű paraméterekben is megmutatkoznak majd, így nem lesz akadálya az intézményi szintű vizsgálatoknak, illetve azok összevetésének.

A szerző kutatásainak másik jövőbeli irányát a dolgozat utolsó fejezetében közölt modell továbbfejlesztési lehetőségei határozzák meg. A szerző ugyanis tisztában van azzal, hogy az

által a jelen dolgozatban felállított modell nem képes az egyetem által a helyi gazdaságra gyakorolt hatás minden összetevőjének kimutatására, ugyanakkor feltételezi, hogy felállítható ilyen modell, és reméli, hogy hosszú távon Magyarországon is rendelkezésre fognak állni azok a modellszámításokhoz szükséges adatok, amelyek birtokában a modell gyakorlati tesztelése is megvalósítható lesz.

A dolgozatban közölt modell az egyetem helyi gazdaságra gyakorolt rövid távú (kiadási) hatásait számszerűsíti. Tovább árnyalná azonban az egyetem helyi gazdasági hatásairól alkotott képet, ha számszerűsíteni lehetne az egyetem hosszú távú hatásait, mivel ezek a hatások már nemcsak a helyi gazdaságban, de nagyobb területi szinte(ke)n is kimutathatóak. A hosszú távú hatások közül legkönnyebben becsülhető összetevőnek az egyetem emberi tőkére gyakorolt hatása tűnik, amelyet az egyetemi diplomák életkereset-növekményre gyakorolt hatása-ként, a regresszió-számítás módszerét alkalmazva lehetne megközelíteni (*Bluestone, 1993; Felsenstein, 1997*). Ehhez azonban mindenképp olyan alap kutatásokra lenne szükség, amelyek legalább egy évfolyam esetében meg tudnák adni a végzés után a régióban elhelyezkedő diplomások arányát és az általuk jellemzően betöltött munkaköröket. Természetesen ezek az adatok is csak durva közelítést tennének lehetővé, hiszen a hatások pontos becsléséhez minden eddig végzett évfolyam hasonló adataira szükség lenne, sőt, a modellbe be kellene építeni az időközi elvándorlások kezelésének lehetőségét is.

A modell keretei továbbá lehetőséget biztosítanak arra is, hogy az ún. tudáshatások (az egyetem kutatás-fejlesztési tevékenysége által indukált hatások) a vizsgálati körbe kerüljenek. Jelen dolgozat keretei között a szerző azért nem tett kísérletet a tudáshatások kimutatására, mert a Széchenyi István Egyetem helyi gazdasággal kialakított kutatás-fejlesztési kapcsolatai annyira kezdetlegesek, hogy nem talált bennük számszerűsíthető dimenziókat. A szerző úgy látja, hogy bár ezen gyakorlati és módszertani problémák csak hosszabb távon tűnnek feloldhatóknak, megoldásuk azonban elengedhetetlen távlati célja megvalósításához: egy, az egyetem helyi/területi gazdasági hatásainak összességét bemutató modell megalkotásához.

Hivatkozások

- Bajmócy Z. 2005: „Vállalkozó egyetem” vállalkozásfejlesztési szemszögből. In: Buzás N. (szerk.) *Tudásmenedzsment és tudásalapú gazdaságfejlesztés*. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei. JATEPress, Szeged. pp. 312-327.
- Benko, G. 1999: *A regionális tudomány*. Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest.
- Bluestone, B. 1993: *An Economic Impact Analysis*. The University of Massachusetts, John W. McCormack Institute of Public Affairs, Boston.
- Clark, B. R. 1998: *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation*. IAU Press/Pergamon, Oxford.
- Etzkowitz, H. 2004: The Evolution of the Entrepreneurial University. = *International Journal of Technology and Globalization*, vol. 1. no. 1. pp. 64-77.
- Etzkowitz, H.–Leydesdorff, L. 1997: *Introduction: Universities in the Global Knowledge Economy*. In: Etzkowitz, H.–Leydesdorff, L. (eds): *Universities and the Global Knowledge Economy: a Triple Helix of University-Industry-Government Relations*. Pinter, London and Washington. pp. 1-8.
- Etzkowitz, H.–Webster, A.–Gebhardt, C.–Castiano Terra, B. R. 2000: The future of the university and the university of the future: evolution of ivory tower to entrepreneurial paradigm. = *Research Policy*, vol. 29. no. 2. pp. 313-330.
- Felsenstein, D. 1997: *Estimating some of the impacts on local and regional economic development Associated with Ben Gurion University of Negev*. Hebrew University of Jerusalem, Jerusalem.
- Goddard, J. 1999: *The Response of HEI's to Regional Needs*. OECD/CERI, Paris. Letöltés: <http://www.oecd.org/dataoecd/53/6/40033173.pdf> (2007. 07. 02)
- Horváth Gy. 1999: Kutatás, felsőoktatás és regionális átalakulás. Az innováció szerepe a regionális fejlődésben. = *Magyar Tudomány*, 4. pp. 447-458.
- Hrubos I. 2004: *Gazdálkodó egyetem – Szolgáltató egyetem – Vállalkozó egyetem*. In: Hrubos I. (szerk.): *A gazdálkodó egyetem*. Felsőoktatási kutatóintézet – Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- Lundvall, B. Å. (ed.) 1992: *National Systems of Innovation: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*. Pinter Publishers, London.
- Rechnitzer J.–Smahó M. 2005: *A humán erőforrások regionális sajátosságai az átmenetben*. MTA Közgazdaságtudományi Kutatóintézet, Budapest.
- UNE 1999: *The universities and the region: A strategy for the next 10 years*. Paper by Universities for the North East, Newcastle upon Tyne.

7 A szerző témához kapcsolódó publikációi

Tanulmányok:

*Regionális elkötelezettség és vállalkozói filozófia a magyar egyetemeken (?)*In: Tér és Társadalom. Megjelenés alatt

A felsőoktatás és a területi fejlődés kapcsolata, elméleti összefüggései. In: Rechnitzer J.–Smahó M. (szerk.): Unirégió. Egyetemek a határmenti együttműködésben. Pécs–Győr: MTA RKK, 2007. 73-104. p.

Theoretische Zusammenhänge zwischen Hochschulbildung und Regionalentwicklung In: J. Rechnitzer–M. Smahó (hrsg): Uniregio. Universitäten in der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit. Pécs–Győr: Ungarische Akademie der Wissenschaften Zentrum der Regionalen Forschungen, 2007. 81-118. p.

A Pécsi Tudományegyetem hatása a város gazdaságára. In: Enyedi Gy.–Keresztély K. szerk.: A magyar városok kulturális gazdasága. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest. 2005. pp. 143-178.

Integrált regionális fejlesztés finanszírozási modell a Nyugat-dunántúli régióban. In: Mezei C. (szerk.): Évkönyv 2003. PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs. 2004. pp. 300-319.

Integrált regionális fejlesztés-finanszírozási modell a Nyugat-Dunántúlon. Tér és Társadalom 2004/4. pp. 51-68.

A regionális tanácsadási piac Magyarországon. In: Fiatal Regionalisták III. országos konferenciájának kiadványa. Győr: MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet, 2004. CD-ROM és <http://rs1.szif.hu/~pmark/publikacio/Net/mezeik.doc>.

Együttműködési lehetőségek a Jordes+ térségben – a felsőoktatás–szakképzés területén. In: A Bécs – Pozsony – Győr régió területfejlesztési stratégiája (JORDES+ Magyarország) MTA RKK NYUTI. 2004. CD-ROM. és <http://rkk.hu/nyuti/jordes/WHRI/JS5H5.pdf>.

Möglichkeiten der Zusammenarbeit in der Region Jordes+ in den Bereichen Hochschulwesens und der Fachausbildung In: Gemeinsame Regionalentwicklungsstrategie für die Wien – Bratislava – Győr Region. (JORDES+ Ungarn) MTA RKK NYUTI. 2004. CD-ROM.

Tanácsadási lehetőségek a területfejlesztésben In: Kis M.–Gulyás L.–Erdélyi E. (szerk.): Európai kihívások 2. Szegedi Tudományegyetem SZÉF, Szeged. 2003. pp. 398-402.

A PTE szerepe a regionális gazdaságfejlesztésben. (Társszerző: Marczell V.) In: Mezei C. (szerk.): Évkönyv 2002. PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs. 2003. pp. 259-270.

Tanácsadás a területfejlesztésben. In: Kovács Gergely (ed.): A II. Országos Közgazdaságtudományi Doktorandusz Konferencia előadásai. DOSZ. Miskolc-Budapest. 2003. pp. 302-309.

Fallstudie Wissensmanagement in der Stadtwerke und Vermögensverwaltungs AG Pécs. In: Wissensmanagement und wissensorientierte Führung in Professional Service Firms. DAAD Projekt, Universität Rostock, Rostock. 2002. pp. 162–187.

The role of Universities in regional consulting. (Co-author: V. Marczell) In: Kozma L.–Tarrósy I. (ed.): „University and Society” current problems of regional co-operation. University of Pécs, Pécs. 2002. pp. 47-51.

Az egyetemek helye és szerepe a regionális gazdaságfejlesztésben In: Mezei C. (szerk.): Évkönyv 2001. PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs. 2001. pp. 56–68.

Szerkesztések:

Ph.D. tanulmányok 2000. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs. 2001.

Új kihívások és vállalati válaszok az ezredfordulón. PTE KTK, Pécs. 2000.

Kéziratok:

A tudásipar, tudáshasználat helyzete és lehetséges jövőbeli trendjei a Nyugat-dunántúli régióban. Helyzetfeltáró és értékelő tanulmány „A nyugat-dunántúli technológiai régió jövőképe és operatív programja” című kutatáshoz. Megbízó: Nyugat-dunántúli Területfejlesztési Tanács. Témavezető: Rechnitzer János. MTA RKK NYUTI, Győr. 2004.

Egyetemek szerepe a regionális gazdaságfejlesztésben In: 162. NYUTI Közlemény: A tudás- és technológiatranszfer lehetőségeinek jobb kihasználása a regionális különbségek csökkentésére. Megbízó: Miniszterelnöki Hivatal. Témavezető: Rechnitzer János. MTA RKK NYUTI, Győr. 2004.

157. NYUTI Közlemény: *Integrált regionális fejlesztés-finanszírozási modell.* Megbízó: Nyugat-dunántúli Területfejlesztési Tanács. Témavezető: Lados Mihály. MTA RKK NYUTI, Győr. 2004.

Tudományos előadások:

The Role of Universities in Regional Development. (Co-author: M. Lados) „Uniregio” projekt Workshop. MTA RKK NYUTI, Győr. 17 January. 2006.

Egyetemek szerepe a regionális gazdaságfejlesztésben – Fiatal Regionalisták IV. Konferenciája. Széchenyi István Egyetem, Győr. 2004. október. 13-14.

Tudástársadalom – távoktatás – előadás a „Könyvtárak és térségek kapcsolatrendszere” c. továbbképzésen, Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, Győr. 2004. október 5.

A tudásipar, tudáshasználat helyzete és lehetséges jövőbeli trendjei a Nyugat-dunántúli régióban. TEP – Ágazati Workshop. MTA RKK NYUTI, Győr. 2004. szeptember. 30.

Integrált regionális fejlesztés finanszírozási modell a Nyugat-Dunántúlon – előadás a Nyugat-dunántúli Regionális Hálózati Tervező Intézet alakuló ülésén, Sopron. 2004. május. 28.

Egyetemek szerepe a regionális gazdaságfejlesztésben – Kutatási beszámoló az MTA Regionális Tudományos Bizottsága előtt, Budapest. 2004. május. 25.

Tanácsadás a területfejlesztésben. II. Országos Közgazdaságtudományi Doktorandusz Konferencia. Miskolc-Lillafüred. 2003. május. 26-28.

- Tanácsadási lehetőségek a területfejlesztésben.* Európai kihívások 2. Tudományos konferencia. Szegedi Tudományegyetem Szegedi Élelmiszeripari Főiskolai Kar, Szeged. 2003. május 16.
- A regionális tanácsadási piac helyzete Magyarországon – Fialat Regionalisták III. Konferenciája.* Széchenyi István Egyetem, Győr. 2002. október. 11–12.
- Régióorientált gazdasági képzési struktúra fejlesztése a PTE KTK-n (Az üzleti képzés és az üzleti szféra kölcsönkapcsolatának megerősítése) és Az integrált egyetemek újszerű továbbképzési modellje (Felsőoktatási regionális együttműködés a továbbképzés terén) című projektek tapasztalatai. – A PHARE 9705 program zárókonferenciája.* DDRFÜ, Pécs. 2002. október. 3.
- The role of Universities in regional consulting.* (Co-author: V. Marczell) – „University and Society” current problems of regional co-operation. International Scientific Conference. University of Pécs, Pécs. 21–23. April. 2002.
- A PTE szerepe a regionális gazdaságfejlesztésben. – II. Székelyföld Konferencia.* Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Csíkszereda. 2001. október. 17–18.
- Régió-orientált gazdasági képzési struktúra fejlesztése a PTE KTK-n. – PHARE 9705 Területfejlesztési Konferencia,* Debrecen. 2001. május. 14.

A szerző publikációira történt hivatkozások:

- A Pécsi Tudományegyetem hatása a város gazdaságára.* In: Enyedi Gy.–Keresztély K. szerk.: A magyar városok kulturális gazdasága. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest. 2005. pp. 143-178.
1. Bugovics Z. 2007: Társadalom, identitás és területfejlesztés. L'Harmattan, Budapest.
  2. Smahó M. 2007: Universitaten und Regionalentwicklung in der österreichisch-ungarischen Grenzregion. In: Szónokyné A. G. (szerk.) 2007: Határok és Eurorégiók. Szegedi Tudományegyetem Természettudományi Kar Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék. Szeged. pp. 97-101.
- Integrált regionális fejlesztés finanszírozási modell a Nyugat-dunántúli régióban.* In: Mezei C. (szerk.): Évkönyv 2003. PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs. 2004. pp. 300-319.
1. Mezei C. 2007: A helyi gazdaságfejlesztés elméleti háttéréről In: Horváth M. T. (szerk.) 2007: Piacok a főtéren: helyi kormányzás és szolgáltatásszervezés. KSzK ROP 3.1.1. Programigazgatóság, Budapest. pp. 121-159.
- Az egyetemek helye és szerepe a regionális gazdaságfejlesztésben* In: Mezei C. (szerk.): Évkönyv 2001. PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs. 2001. pp. 56–68.
1. Mezei C. 2007: A helyi gazdaságfejlesztés elméleti háttéréről In: Horváth M. T. (szerk.) 2007: Piacok a főtéren: helyi kormányzás és szolgáltatásszervezés. KSzK ROP 3.1.1. Programigazgatóság, Budapest. pp. 121-159.